

**EXPLORING
THE DIGITAL LANDSCAPE:
INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES**

EXPLORING THE DIGITAL LANDSCAPE: INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVES

Monograph

*Edited by Olha Blaha
and Iryna Ostopolets*

The University of Technology in Katowice Press

2024

Editorial board :

*Zhanna Bogdan – PhD, Associate Professor,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (Ukraine)*
*Olha Blaha – PhD, Associate Professor, Ivano-Frankivsk Educational and Scientific
Law Institute of the National University «Odesa Law Academy» (Ukraine)*
*Nadiya Dubrovina – CSc., PhD, Associate Professor,
Bratislava University of Economics and Management (Slovakia)*
*Yuliana Irkhina – PhD, Associate Professor,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Ukraine)*
*Tamara Makarenko – PhD, Associate Professor,
Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)*
*Tetyana Nestorenko – Professor AS, PhD, Academy of Silesia,
Associate Professor, Berdyansk State Pedagogical University (Ukraine)*
Aleksander Ostenda – Professor AS, PhD, Academy of Silesia
*Iryna Ostopolets – PhD, Associate Professor,
Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University (Ukraine)*

Scientific reviewers :

Antonina Kalinichenko – DSc, Professor, University of Opole
Oleksandr Nestorenko – PhD, Academy of Silesia
Iryna Yemchenko – DSc, Professor, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

The authors bear full responsible for the text, data, quotations, and illustrations.

Copyright by Academy of Silesia, Katowice, 2024

ISBN 978-83-969890-9-3

DOI: 10.54264/M036

Editorial compilation :

The University of Technology in Katowice Press
43 Rolna str., 40-555 Katowice, Silesia Province, Poland
tel. (32) 202 50 34; fax: (32) 252 28 75
email: kontakt@wydawnictwo.wst.pl
www.wst.pl, www.wydawnictwo.wst.pl

Part 2. Advancing education in the digital age: insights and strategies.....	169
2.1. A competent approach to the information security digital skills formation in the educational environment.....	169
<i>Alina Chaikina</i>	
2.2. European strategy «Open Science» as a driver of innovation in the information society.....	182
<i>Vasyl Levkulych, Oksana Petriv, Mykola Yehupov</i>	
2.3. Quality assessment of blended language learning courses: a practical case.	190
<i>Liudmyla Zagoruiko, Yevhen Plotnikov, Iryna Didenko</i>	
2.4. Transformation of the education system in preparation for the «Digital Era».....	200
<i>Viktor Zinchenko, Tetiana Bilan, Nataliia Vynnyk</i>	
2.5. Psychological features of the adaptation of Ukrainian adolescents to learning conditions in a foreign school.....	211
<i>Natalia Afanasieva, Natalya Byelyayeva, Viktoria Shkoda</i>	
2.6. Theoretical justification of soft skills development of youth students.....	224
<i>Zhanna Bogdan</i>	
2.7. Optimization of the process of adaptation of visually impaired persons to life in war conditions: empirical dimension.....	239
<i>Oksana Davydova</i>	
2.8. Psychologist communicative competence as a condition for his efficiency in the realities of the information society.....	252
<i>Marina Zaushnikova, Liubov Dolynska, Yulia Tonkopei</i>	
2.9. Use of software environments of simulation for the information society development.....	265
<i>Olexiy Os'machko, Roman Maiboroda, Eduard Shchokolov</i>	
2.10. Multidisciplinary approach to pharmaceutical management and marketing teaching.....	276
<i>Oleh Samborskyi</i>	
2.11. Application of innovative methods in English language lessons as an educational component of the information society development.....	285
<i>Svitlana Sechka, Maryna Kushnarova</i>	
2.12. Physics simulations as a tool for forming the research competence of students in the process of learning physics.....	294
<i>Yehor Sypchuk</i>	
2.13. Psychological factors of procrastination in students.....	305
<i>Iryna Ushakova, Bohdan Liashenko, Anastasia Mahonina</i>	

2.5. Psychological features of the adaptation of Ukrainian adolescents to learning conditions in a foreign school

Психологічні особливості адаптації українських підлітків до умов навчання в іноземній школі

Будь-яка особистість, потрапляючи у нові соціальні умови, має пройти процес адаптації. Це є обов'язковою умовою для подальшої нормальної діяльності та розвитку особистості у незвичному для неї середовищі. Особливого значення соціальна адаптація набуває у підлітковому віці, адже через соціум, оточуючи людей підліток навчається краще розуміти себе, формулювати початкові варіанти стійкої оцінки себе, починає знайомитися зі світом подекуди дорослих взаємин.

Сучасні події змусили неймовірно велику кількість українських громадян виїхати за кордон. За інформацією станом на серпень 2022 Німеччина прийняла близько одного мільйона українців, що шукали прихистку, більшість з них це діти шкільного віку. У Німеччині діє закон, згідно якому будь-яка дитина, що досягла мести років мусить ходити до школи. Тож кожен без винятку український школяр, що опинився на території Німеччини, незалежно від будь-яких обставин, рівня знань та наявності атестату мусить до вісімнадцяти років відвідувати німецьку школу. Труднощі у спілкуванні, незнання мови, тяжкі переживання минулих подій все це зараз дуже турбує українських підлітків.

Підлітковий вік розуміють як період переходу від дитинства до зрілості. А. Тат'янчиков розглядає підлітковий вік з точки зору актуальних інтересів, що визначають особливості поведінки. На його думку віком переходу від молодшого шкільного до підліткового є вік 13 років. Кінець цього періоду припадає на 17 років. Як правило, перехідні етапи відзначаються кризами (Тат'янчиков, 2017).

Підлітковий вік вважається періодом значних змін. Не тільки психологічних, а й фізіологічних, що і є однією з причин складності виховання

у цьому віці. Бурхливий ріст, статеве дозрівання, фізіологічна перебудова організму – все це визначає певні психологічні та поведінкові особливості, притаманні підлітковому віку. Наприклад, підвищена збудженість, відчуття тривоги, емоційна нестійкість та швидка зміна настроїв, а також коливання самооцінки та підвищена увага до свого зовнішнього вигляду і здібностей.

Відчуваючи зміни свого фізичного стану, підліток намагається демонструвати свою зрілість, поводити себе «як дорослий». Тож головним новоутворенням у підлітковому періоді є відчуття дорослості.

Основні поведінкові реакції притаманні даному етапу розвитку це реакції: емансипації, протесту, хобі та групування з однолітками. Реакція емансипації являє собою бажання підлітка позбавитися опіки та контролю дорослих. Таким чином дитина бажає затвердитися як особистість, продемонструвати свою самостійність. Ця реакція проявляється у відмові від втручання дорослих, ревне відстоювання особистих кордонів, що іноді є перебільшено вузькими. Чим більший опір чинять батьки цій реакції, тим ймовірніше вона прийме крайні форми.

Реакція протесту може проявлятися у відповідь на образу, відчуття невдоволення ставленням оточуючих чи їх умовами. Ця реакція є найбільш повторюваною у підлітковому віці та має непостійний характер. Зазвичай протест направлений та може приймати активну, або пасивну форму. Реакція хобі, яку також називають реакцією захоплення. Дана реакція відіграє велику роль у становленні особистості підлітка. Хобі та захоплення допомагають у формуванні інтересів та здібностей дитини. Захоплення бувають інтелектуально-естетичного характеру, колекціонування, егоцентричні, тілесно-мануальні, інформаційні та інші.

Реакція групування з однолітками також має велике значення, адже особистість формується у спілкуванні з людьми. У групі однолітків набуваються навички комунікації, взаємодії, відбувається задоволення потреби бути прийняти у суспільстві та мати певний статус. У випадку, коли ці умови не виконуються підліток переживає тяжкі відчуття фрустрації, невдоволеності,

часто депресії. У групі формується і самооцінка підлітка, тому прийняття однолітками грає велику роль.

У дитини підліткового віку з'являються певні потреби, що зумовлюють її особистісний розвиток. Головним результатом підліткового віку є формування самосвідомості. Дитина пізнає своє «Я», розкриває свої особисті сильні та слабкі сторони. Порівнюючи себе з іншими, за для розуміння власної особистості, виникає потреба у самооцінці. А критерії самооцінки формуються в уявленнях, що є продуктами самопізнання.

Самооцінка контролює поведінку підлітка, а формування самооцінки відбувається під час спілкування та взаємодії з іншими людьми. У підлітковому віці зазвичай найбільш значимим соціальним оточенням є однолітки. Одноліток сприймається як взірець, є для дитини більш зрозумілим та ближчим, ніж інші дорослі. Таким чином і оцінка однолітків буде більш значущою для підлітка, ніж оцінка батьків чи ближчих старших (Шевченко & Денисов, 2018).

Школа – це основне соціальне середовище підлітка, а його оточенням є класний колектив. Саме у цій групі буде формуватися самооцінка дитини. Успішність міжособистісної взаємодії з однокласниками, комунікаційні явища, що будуть відбуватися у класі, значною мірою будуть визначати розвиток особистості підлітка. Саме тому адаптація у школі, тим паче адаптація у своєму класі є вкрай важливою для формування особистості дитини підліткового віку.

На час початку підліткового періоду приблизно припадає також і перехід до середньої школи. Нові, складніші завдання та вимоги, нові форми навчання, учбові умови, такі як необхідність переходити з кабінету у кабінет та на кожному предметі мати іншого вчителя. Тобто окрім пристосування до соціального середовища, підліток має також набути певних нових навичок у навчанні та звикнути до нових учбових вимог. Таким чином дитина проходить через психофізіологічну, психологічну та соціально-психологічну адаптацію до середньої школи.

Підвищене навантаження, збільшення вимог до розумових здібностей та особистісної організації дитини, а також паралельна неминучість пубертатного

періоду чинять потужний тиск на особистість підлітка. Наведені фактори можуть призводити до невротичних проявів у поведінці, тривожності, до розладів у емоційній та особистісній сфері, що може значно ускладнити соціально-психологічну адаптацію дитини (Педоренко, 2022).

Отже, соціально-психологічна адаптація підлітка до школи це дуже складний та ємний процес, успішність якого буде визначати характер діяльності дитини та її особистісного розвитку. При переході до середньої школи підліток має пройти через складний процес пристосування до умов та вимог навчання, що ускладнюються та до нового соціального середовища.

Враховуючи актуальні події проблема адаптації дітей емігрантів буде вивчатися все глибше. Так само і тема даної роботи є відповіддю на запит поточних питань, що вже виникають в українських вимушених емігрантів. Але явище адаптації таких індивідів уже досліджується певний час і має теоретичні надбаня (Педоренко, 2022).

Багатьма вченими підтвержені низка психологічних труднощів, через які проходить мігрант. Ще більшими труднощами такий переїзд обертається для дитини. Основні проблеми, з якими стикається така дитина це: стреси, що викликані порушенням багатьох сфер життя у наслідок зміни місця проживання, порушення культурно-комунікативних систем, значна зміна родинно-сімейної взаємодії (Синишина, 2019). Складності узгодження системи цінностей та прийняття і засвоєння нових культурних норм, проблеми визначення своєї ідентичності. Все це стає причиною відчуття розгубленості, невизначеності, відчуженості від соціального оточення, підвищеної тривоги і таке інше.

Потрапляючи до нової країни з іншою культурою, мовою та нормами соціальної комунікації мігрант може переживати відчуття ізоляції. Таке становище стає надзвичайно складним для дитини підліткового віку, формування особистості якої залежить від спілкування та взаємодії з однолітками. Адаптація до школи значно ускладнюється через, з одного боку сторонні фактори, такі як незнання мови або відсутність тривалого інтересу з

боку однокласників. А з іншого внутрішнім станом підлітка, що може відчувати невпевненість, тривогу та напруження. Також варто взяти до уваги можливий момент травмованості причинами вимушеного переїзду (Анищенко, 2022).

Раптові перешкоди, неочікувані події сприяють зниженню самооцінки підлітка, погіршенню емоційного контролю та систем регуляції «Я», що спричинює труднощі соціально-психологічної адаптації. Чим нижчий рівень соціально-психологічної адаптації підлітка, тим менш соціальна його поведінка (Бахмутова & Неска, 2022). Таким чином, підліток-мігрант потрапляє у замкнуте коло: нестабільний та пригнічений емоційний стан ускладнює адаптацію, а відсутність адаптованості викликає ще більші психологічні труднощі.

У країнах, де кожна дитина старше шести років за законом повинна відвідувати школу, завдання забезпечення адаптації дитини-мігранта лягає на школу та вчителів. Дане дослідження проводилося у Німеччині, де діє такий закон. Тож кожен без винятку український підліток (без засвідчення одинадцяти років шкільного навчання), що потрапив на територію Німеччини у пошуках прихистку внаслідок військових дій в Україні, відвідує зараз німецьку школу (Бірюкова та ін., 2022).

Соціально-психологічна адаптація – це процес взаємодії особистості з навколишнім соціальним середовищем. Результатом соціально- психологічної адаптації має стати набуття людиною здібностей успішної міжособистісної взаємодії, визначення свого місця у суспільстві та ролі у ньому, а також здатність забезпечувати свої потреби в актуальному соціальному колі (Бірюкова, 2022). Під час навчання у школі відбуваються основні процеси розвитку особистості підлітка, адже вони можливі лише у спілкуванні з однолітками. А основним соціальним колом є однокласники. У підлітка, що вимушено потрапив до іншої країни, можуть виникати певні труднощі у спілкуванні зі своїм актуальним соціальним оточенням. Ці проблеми викликані складним процесом пристосування до нового місця проживання, нової культури та нових правил соціальної взаємодії.

Мета роботи – дослідити соціально-психологічні чинники адаптації українських підлітків, що навчаються у німецьких школах та розробка методичних рекомендацій, що сприятимуть покращенню процесу адаптації.

У дослідженні брали участь 40 осіб, 20 хлопців і 20 дівчат, віком 13-15 років. Досліджувані підлітки є українськими мігрантами та учнями шкіл землі Баден-Вюртемберг, Німеччина.

Для проведення емпіричного дослідження було використано такі методики:

1) «Методика діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд» (опитувальник СПА) – особистісний опитувальник, спрямований на виявлення особистісних особливостей респондента та ступеню його соціально-психологічної адаптації. Опитувальник включає 101 твердження, з якими респондент має виразити свою згоду або незгоду за семибальною шкалою. Опитувальник налічує 13 шкал та 6 інтегральних: адаптація, само сприйняття, прийняття інших, емоційний комфорт, інтернальність, домінування та окрема шкала – ескапізм.

2) «Шкала депресії Бека» – методика для діагностики та оцінки рівня депресивних розладів. Опитувальник містить 21 запитання, які відображають певні негативні думки та симптоми, що супроводжують депресивні стани.

3) «Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності» (Д. Рассел і М. Фергюсон) – опитувальник для визначення суб'єктивної оцінки ступеню самотності. Опитувальник містить 20 тверджень, на які респондент має відповісти з точки зору їх частоти за допомогою відповідей «ніколи», «рідко», «іноді», «часто».

Методи описової статистики. У роботі було описано наступні дані: середнє арифметичне, стандартне відхилення та розмах вибірки. Методи математичної статистики. Результати тестувань порівнювалися за допомогою критерію Манна-Уїтні, який використовується для оцінки відмінностей між двома незалежними вибірками за рівнем певного показника.

Для дослідження особливостей соціально-психологічної адаптації підлітків застосовано «Методику діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонд», отримані результати представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1. Показники соціально-психологічної адаптації підлітків (у балах)

Шкала	Дівчата	Хлопці	U	p-рівень
Адаптивність	127,95 ± 19,7	136,25 ± 16,24	150	> 0,05
Деадаптивність	119,25 ± 32,32	96,65 ± 31,05	128,5	≤ 0,05
Прийняття себе	42,05 ± 10,78	45,95 ± 7,34	159	> 0,05
Неприйняття себе	19 ± 7,12	17,3 ± 7,3	176	> 0,05
Прийняття інших	23,2 ± 6,45	25,4 ± 4,69	166,5	> 0,05
Неприйняття інших	23,3 ± 8,75	20,1 ± 6,76	154	> 0,05
Емоційний комфорт	21,75 ± 4,6	24,5 ± 4,77	132,5	≤ 0,05
Емоційний дискомфорт	26,25 ± 9,4	20,6 ± 8,41	127,5	≤ 0,05
Внутрішній контроль	54,65 ± 8,41	52,45 ± 8,89	170	> 0,05
Зовнішній контроль	30 ± 10,17	23,15 ± 9,68	125,5	> 0,05
Домінування	10,8 ± 4,42	10,4 ± 3,32	173	> 0,05
Підкореність	23,15 ± 6,15	20,95 ± 6,44	157,5	> 0,05
Ескапізм	19,55 ± 4,42	14,6 ± 5,66	108	> 0,01

Після проведення методики діагностики соціально-психологічної адаптації, було отримано такі дані: і хлопці, і дівчата демонструють середній рівень майже за всіма шкалами методики. Також хлопці мають високі показники за шкалами «Самоприйняття» та інтегральною «Інтернальності» що говорить про реалізм стосовно своїх якостей та здібностей, прийняття своєї системи цінностей та розуміння певних недоліків, а також віра у власні сили щодо впливу на оточуючу реальність.

Після проведення статистичного аналізу було виявлено значущі відмінності між показниками хлопців та дівчат за такими шкалами: за шкалою «Адаптивність» середнє значення у дівчат становить 127,95 балів, а у хлопців 136,25 балів. За цим показником розбіжність виявилася не значущою (U = 150). За шкалою «Деадаптивність» середнє значення у дівчат 119,25 балів, а у хлопців 96,65 балів. Розбіжність є значущою (U = 128,5, p ≤ 0,05). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 51,9 балів, а у хлопців 58,85 балів. Виявлено значущу розбіжність (U = 137, p ≤ 0,05). За шкалою

«Прийняття себе» середнє значення у дівчат 42,05 балів, а у хлопців 45,95 балів. Значущих розбіжностей не виявлено ($U = 159$). За шкалою «Неприйняття себе» середнє значення у дівчат становить 19 балів, а у хлопців 17,3 балів. За даним показником розбіжність виявилася не значущою ($U = 176$). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 57,25 балів, а у хлопців 61,95 балів. Не виявлено значущих розбіжностей ($U = 176$). За шкалою «Прийняття інших» середнє значення у дівчат 23,2 балів, а у хлопців 25,4 балів. Розбіжності є незначущими ($U = 166,5$). За шкалою «Неприйняття інших» середнє значення у дівчат 23,3 балів, а у хлопців 20,1 балів. Значущих розбіжностей немає ($U = 154$). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 54,45 балів, а у хлопців 60,1 балів. Тут також не виявлено значущих розбіжностей ($U = 195,5$). За шкалою «Емоційний комфорт» середнє значення у дівчат 21,75 балів, а у хлопців 24,5 балів. Виявлено значущі розбіжності ($U = 132,5, p \leq 0,05$). За шкалою «Емоційний дискомфорт» середнє значення у дівчат становить 26,25 балів, а у хлопців 20,6 балів. За даним показником розбіжності виявилися значущими ($U = 127,5, p \leq 0,05$). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 46,65 балів, а у хлопців 55,3 балів. Виявлено значущі розбіжності ($U = 137, p \leq 0,05$). За шкалою «Внутрішній контроль» середнє значення у дівчат 54,65 балів, а у хлопців 52,45 балів. Розбіжності є незначущими ($U = 170$). За шкалою «Зовнішній контроль» середнє значення у дівчат 30 балів, а у хлопців 23,15 балів. Виявлено значущі розбіжності ($U = 125,5, p \leq 0,05$). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 56,95 балів, а у хлопців 62,35 балів. Значущих розбіжностей немає ($U = 155$). За шкалою «Домінування» середнє значення у дівчат 10,8 балів, а у хлопців 10,4 балів. Тут також не виявлено значущих розбіжностей ($U = 173$). За шкалою «Підкореність» середнє значення у дівчат 23,15 балів, а у хлопців 49,15 балів. Розбіжності є незначущими ($U = 157,5$). За інтегральним показником середнє значення у дівчат 45,8 балів, а у хлопців 49,15 балів. Тут також відмінності не є значущими ($U = 198$). За шкалою «Ескапізм» середнє значення у дівчат 19,55 балів, а у

хлопців 14,6 балів. За цим показником розбіжності виявилися значущими ($U = 108, p \leq 0,05$).

Всі респонденти мають середній рівень за шкалою «Адаптивність», але хлопці мають значущо вищі бали за цим показником, відповідно до інтегральної шкали, що говорить про вищий рівень адаптації у хлопців, ніж у дівчат. Це пояснюють також вищі бали за шкалою «Деадаптивність» у дівчат.

Далі було виявлено розбіжності за показником «Емоційного комфорту». Хлопці оцінюють свій емоційний комфорт значно вище, ніж дівчата. Це підтверджується також розбіжностями за шкалами «Емоційного комфорту», де дівчата мають нижчі бали, та «Емоційного дискомфорту», де вони мають вищі бали, відповідно. Тож хлопці відчувають дещо більшу впевненість, спокій та задоволеність. За шкалою «Зовнішній контроль» показника інтернальності дівчата мають значущо більші бали. Це означає, що дівчата відчувають меншу здатність впливати на актуальні події, а також мають більшу схильність вважати, що життя визначається випадком чи збігом обставин. Було виявлено значущі відмінності за шкалою «Ескапізм». Хлопці мають нижчі показники за цією шкалою, що говорить про меншу схильність хлопців до відходу у світ ілюзій та уникнення проблем. Загалом ми бачимо, що деякі показники адаптованості у дівчат дещо нижчі, ніж у хлопців. Можна зробити висновок, що певні аспекти адаптації дівчат проходять складніше. Це виявляється у вищому рівні загальної дезадаптації, меншому відчутті впевненості, спокою та задоволеності життям, схильності надавати більшого значення випадку, а не власним силам у повсякденному житті, а також у певній мірі відходу від реальності у проблемних ситуаціях.

Для виявлення рівнів депресії та відчуття самотності у підлітків застосовано методики «Шкала депресії Бека» та «Методика діагностики рівня суб'єктивного відчуття самотності», отримані результати представлені в Таблиці 2.

Виявлено, що підлітки обох статей на одному рівні оцінюють своє відчуття самотності – середньому. Більш цікавими є результати стосовно депресії. Рівень

депресії хлопців визначається як «норма», у той час як у дівчат можна говорити про помірну депресію. Після проведення статистичного аналізу було підтверджено відмінності у показниках депресії між дівчатами і хлопцями. Середнє значення у дівчат за даною шкалою становить 21,45 балів (високий показник), а у хлопців 10,95 балів (низький показник). Відмінності значущі на рівні $p \leq 0,01$ за критерієм Манна-Уїтні.

*Таблиця 2. Показники рівня депресії та почуття самотності у підлітків
(у балах)*

Шкала	Дівчата	Хлопці	U	p-рівень
Шкала депресії	21,45 ± 13,8	10,95 ± 9,36	106	≤0,01
Шкала самотності	32,55 ± 11,59	27,3 ± 13,41	150	>0,05

За результатами визначення суб'єктивної оцінки відчуття самотності значущих розбіжностей не виявлено. Середнє значення у дівчат 32,55 балів, а у хлопців 27,3 балів (U = 150).

Отже, як дівчата, так і хлопці відзначають, що почуваються самотньо. Більш того, виявлено помірну депресію у дівчат, що може певною мірою впливати на їх здатність до адаптації.

Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної адаптації підлітків до умов навчання в школі показав, що соціально-психологічна адаптація розглядається сучасною наукою як процес, під час якого відбувається взаємодія особистості та соціального середовища, подальше засвоєння та прийняття особистістю норм, цінностей та традицій суспільства. Соціально-психологічна адаптація підлітка до школи – це складний процес, успішність якого визначає характер діяльності та особистісного розвитку. При переході до середньої школи підліток має пройти через складний процес пристосування до умов та вимог навчання, що ускладнюються, та до нового соціального середовища. У підлітка, що вимушено потрапив до іншої країни, можуть виникати певні труднощі у спілкуванні із соціальним оточенням. Ці проблеми викликані

складним процесом пристосування до нового місця проживання, нової культури та нових правил соціальної взаємодії.

Результати дослідження показали, що респонденти-дівчата страждають від депресії. У групі дівчат депресія має набагато більші та тісніші зв'язки із адаптацією та її критеріями, тож можна припустити, що робота із даною проблемою буде мати наслідки, сприятливі для покращення соціально-психологічної адаптації дівчат. Науково доведено, що рання діагностика та лікування депресії допомагає у попередженні, або зведенні до мінімуму її негативних наслідків.

За результатами дослідження у хлопців виявлено тісний взаємозв'язок між показником депресії та самооцінкою відчуття самотності, хоча і депресії як такої в них не виявлено. Тому доречним буде звернути увагу на почуття самотності у хлопців, що може покращити їх загальний емоційний стан. Хлопцям буває складно прийняти свої почуття, з кимось поділитися ними, тому почути від підлітка, що він відчуває себе самотньо вже буде великим кроком вперед.

Література:

Андросович, К. А. (2016). Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, № .3 (46), 20-24.

Анищенко, Л. О. (2022). Поранені реальністю: особливості надання психологічної допомоги вимушено переміщеним особам з України в Нідерландах. *Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд: матеріали Всеукраїнського круглого столу, м. Київ, 7 квітня, 5-6*.

Бахмутова, Л., & Неска, А. (2022). Особливості психологічних порушень серед українських біженців у Польщі. *Актуальні проблеми психології. Т. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*, Вип. 22, 3-18.

Бірюкова, М., Рущенко, І., Ляшенко, Н., & Григор'єва, С. (2022). Біженці і внутрішньо-переміщені особи російсько-української війни: соціальні

характеристики й практики. *Науково-теоретичний альманах Грани*, Том 25, № 6, 143-156.

Блажівський, М. І. (2014). Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, Вип. 1, 234-242.

Блінова, О. Є. (2016). Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів: підходи і проблеми вивчення феномена акультурації. *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки*, Вип. 3 (1), 111-117.

Борисюк, А. С. (2017). Особливості соціальної адаптації молоді в сучасних умовах. Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика: монографія. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Брацюнь, О. П. (2022). Соціально-демографічна та емоційно-психологічна характеристика українців, які покинули Україну внаслідок російської військової агресії. *Терапевтика*, Т. 3, № 4, 56-61.

Деменко, О. Ф. (2018). Соціальна адаптація в сучасних умовах. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного круглого столу*, с. 336.

Карамушка, Л., Креденцер, О., Терещенко, К., Лагодзінська, В., Івкін, В., & Ковальчук, О. (2022). Особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, № 1 (25), 62-74.

Коленіченко, Т. І. (2015). Концептуальні засади дослідження проблеми адаптації особистості до нових умов життєдіяльності. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, Вип. 43, 411-416.

Корнієнко, О. (2017). Психологічна безпека освітнього середовища в працях сучасних фахівців. *Теорія і практика сучасної психології*, № 2, 12-16.

Кулаківська, Т. І., & Семиліт, М. В. (2018). Адаптація як фактор існування людини. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах*

кризового суспільства: матеріали III Всеукраїнського науково-практичного круглого столу, 269-271.

Марценюк, М., & Мешко, М. (2016). Теоретичні концепції процесу соціальної адаптації. *Наука та освіта: актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 19-20 травня, 139-141.

Педоренко, В. М. (2022). Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Психологія*, Вип. 5, 5-10.

Синишина, В. (2019). Адаптація дітей-мігрантів як важливий аспект діяльності шкільної психологічної служби в США. *The scientific heritage*, № 35, 52-55.

Смірнов, А. Є. (2017). Теоретичний аналіз проблеми адаптації. *Правничий вісник Університету «КРОК»*, № 29, 239-245.

Татьянчиков, А. (2017). Соціально-психологічна адаптація підлітків на етапі переходу до навчання в основній школі. *Наукові записки УКУ. Ч. 9: Педагогіка. Психологія*, Вип. 2, 83-91.

Трубавіна, І. (2022). Спектр проблем біженців в Україні в війні 2022 року: акценти і спостереження. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: матеріали II Міжнародної наукової конференції* (м. Тернопіль, 21-22 квітня), 29-13.

Шевченко, С., & Денисов, І. (2018). Особливості соціально-психологічної адаптації підлітків і студентів як передумови їх асоціальної поведінки. *Наука і освіта*, № 9-10, 92-97.